

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj V.

V sredo 10. Svečana. 1847.

List 6.

Popotnik.

Popotnik pridem čez goró,
Od doma vzamem še slovó,
In kamor se okó ozrè,
Povsod se mu nov svet odprè.

Tud tukaj solnce gré okrog,
Dolino vidim, hrib in log;
Pa naš hrib lepši zelení,
In solnce naše bolj bliši.

Tud tú cvetó cvetličice,
Po njih šumé čebelice;
Pa naših rož je lepši cvet,
Čebelic naših slajsi med.

Skoz mésta hodim in vasí,
Povsod drugač se govori;
Jez, ptuje, nikogar ne poznam,
In vsred ljudi povsod sim sam.

Prijatli se objemajo,
Pojejo, si napívajo;
Jez grem po poti tih mem njih,
Vse prazno v persih je mojih.

Dežela ljuba, kje ležiš,
Ki jezik moj mi govoriš?
Kjer znanci moji še živé,
Prijatli moji v grobih spé?

Zdihujem, prašam vedno: kjé?
Prijatli, k vam želi sercé;
Perute imeti si želim,
De k vam domú, ko ptič, zletím.

Potočnik.

Priporočilo košate rězi

za setev v gojzlih in po njivah.

Že večkrat je bilo v Novicah povedano, kakó po gojzdnih golínah ali izsékanih prostorih lesno ali drevno seme sejati, de se po njih zopet mlado drevje zaredí. Mislím tedaj tistim, ki se z imenovaním obsejanjem in sploh z gojzdo rejo pečajo, práv vstreči, če jim kaj koristniga v ti reči povém, kakor je šega po mnogih deželah. Avstrijski, štajarski in česki gorjanci, ki se večidel le v gojzdnim posekovanji in dervanji živijo,

obsevajo frate ali izsékane goline ne le z lesnim semenam, ampak sejejo vmes tudi seme neke rězi, kateri po nemško *Staudenkorn* (*Eiskorn*) pravijo, po slovensko jo bomo pa košato rěz imenovali, zató kër se močno razraste, — ali pa kesno rěz, kër dve leti ali práv za práv reči, poldrugo leto od setve do žetve potrebuje. Imenovana rěz da mečji zernje, debeljši in daljši slamo, kot navadna poljska ozimna rěz, če se na dobro in močno zemljo seje; na slabi, lahki zemlji pa ne donèse. Ona se močno zakorenini in vraste v dobri gojzdni zemlji, kjer jo sejejo že koj spomladi in okoli krésa; tistiga leta je pa ne žanjejo, kër klasja ne stori, ampak jo pokosijo ali popasejo na jesen v travi; po tem takim se še le práv močno zgosti in izraste pred zimo, de drugo leto debélo zernje in veliko slamo donèse. Takó sejana rěz poverne obilno trud in delo, zakriva in varje pa tudi mlado pognano lesno rastlino v prvih dveh letih. Prav koristno je tedej gorskim gojzdnikam tako rěz sejati, kër zraven gojzde reje na izsekanih golínah še žito prideljujejo. Ne le po fratah ali izsekanih plešah se da po nji nar hitreje in nar lepši lesna mladina zrediti, ampak takó naj stori vsak, kateri hoče tudi po drugih gladkih prostorih, kjer nikoli drevja ni bilo, mlade gojzde zarediti. Česki gojzdniki sejejo po izsekanih golínah, potem kadar drobnino sožgó ali posek šare počedijo, na spomlad gojzdo rěz, vmes pa na pol ovsa ali jare rězi in zakopljejo sejano zernje; v jeseni tistiga leta že pridelajo ovsa ali jare rězi obilno, gojzdo rěz pa še le v jeseni družiga leta žanjejo. Ta rěz je te lastnosti, de se v prvím letu med jarino vsejana, močno zgosti in vraste, v klasje pa ne gré; po 4 do 12 bilk izraste iz eniga zerna; obrodi bogato klasje, katero je zlo močnatiga zernja.

V drugih krajih po Nemškím sejejo košato rěz med ajdo, ter jim ni treba rězi posebej zakopovati, kar je počasno in trudljivo delo.

Po več nemških krajih sejejo košato rěz po njivah, ki po mnogih skušnjah da de seterno zerno, tedaj več, kot navadna ozimna rěz, in tam kjer so gojzdo rěz na polji sejali, so spoznali, de je za nje setev pol menj semena potreba, kot za setev navadne ozimne rězi; verh tega nepotrebuje gojzda

rěž v prvím letu nič obdelovanja, da pa dobro pičo. *)

Imenovana košata rěž pa mordè ni kakiga posebniga plemena, ampak je navadna ozimna rěž, prerodí se v košato rěž le zató, kër se pred časom vseje, in se zastran tega, ko je za časa vsejana, v dveh letih gosto vkorenini, in ko se prviga leta vtravi, se pokosí in potem močno izraša in razšopiri, de zamore v drugim letu debele bilke, močno slamo in bogato klasje obrediti. Spridi se pa taka rěž koj in postane zopet navadna domača, če se ob pravim času né seje, ali čez leto ne pokosí, ali če se po navadi v jeseni, enako drugi setvi, seje.

J. Pajk.

Reja in pitanje goveje živine.

(Dalje.)

Poprej rečenimu nasproti skušnja kaže, de se govedo le po tisti méri redi in odebeljuje, kolikor obilniši je tečnost piče. To se pa pri podaljšanim pitanji le toliko časa godí, dokler pitanje dognano ni; po dognanim pitanji pa odjenjuje redivnost piče, ki živinčetu ne tekne več kakor popred in se poslednjič čez potrebo pokladana tudi ne splečuje več. Zraven tega opomnim, de se goveda v začetki pitanja od centa vžitiga sená ali kake druge piče, ki ima 1 cent senene tečnosti v sebi, **) bolj poredijo na životi in na mesi, kot se poredijo malo pred dognanim pitanjem z enako mero sená, zató kër so tačas menj požrešne, bolj kočljive in se le po bolj vsečni kermi ozirajo in k obilniši pojedí pervabiti dajo. Sicer pa že sama pamet da, de se volu, ki je že zlo spitan in tedej tudi veliko težji, mora vsikdar po meri njegove životne teže več klaje dajati; medel (kumern) vol zamore po pitanji pridobiti tretji del životne teže več, kakor je je pred pitanjem imel. De bi se ta reč na tanjko spoznala, naj živinorednik tole prevdari:

Slehnemu živinčetu je v zdravim natornim stanu od stvarnika toliko životnosti in kroglosti odločene, kolikor je po svojim namenu za življenje potrebuje; v tem stanu živina ni medla, pa tudi pitana ne. Je pa sicer zdravo živinče zgubilo to primerno životnost, željno hití pridobiti si, kar je zgubilo, torej začne bolj požrešno biti, in celo življenje živinčeta je takrat le na živež obrnjeno; kolikor huji pa je zahirano govedo, toliko hitreje mu natora pomaga, zastradano si nadomestiti. Kdor svojo živino (bodi si za pleme ali za molžo, mlado ali staro), spod natorno primero glešta in nje potrebno izrejo s slabo in nezadostno klajo zatira, si sam sebi škódje, kër še to malo pičo, ki je živinčetu daje, brez dobička zaverže. Takó zanemarejene goveda nimajo nobene cene, kër nimajo ne mesá, ne loja, ne mleka, in tudi za pleme potrebne močí ne.

(Dalje sledí.)

*) Gospod Dr. Orel sejejo po malim košato rěž (Staudenkorn) že tri leta, torej bi nam práv ljubo bilo, ko bi nam ob kratkim svoje skušnje v Novicah oznanili in povedali, kje bi se nar lože pohvaljena rěž dobila. Vredništvo.

**) Zvediti tečnost mnogoverstne živinske piče so kmetijstva učeni možje dobro travniško senó za mero postavili, kateri vse druge piče v njih tečnosti primerjajo, in po ti primeri izdá ali redí

1 cent sená toliko	kot 3 centi pšenične slame,
1 " " "	" 2 centa in pol ovsene slame,
1 " " "	" 40-50 funtov žitniga zernja,
1 " " "	" 2 centa krompirja,
1 " " "	" 2 centa in pol repe i. t. d. (poglej

6. list Novic 1843. leta.) Vredništvo.

Kratek zapopadek postáv za družino.

(Dalje)

III. Od dolžnosti pôslóv v službi.

Pôsel je dolžán, vsako sebi naloženo delo zadovoljno, urno in zvesto opraviti, in se ne sme s tem zgovarjati, de bi naloženo delo imelo od kakiga sopôsla opravljeno biti, ali pa, de on za to delo vdinjan ni. Brez perpušenja svojiga gospodarja nima pôsel pravice, družih ljudi na pomoč najemati, kër se po tem k prepiru in raznašanju jedila perložnost daje.

Pôsli, kateri svoje službe malopridno, leno in z nevoljo opravljajo, ali se sicer nespodobno zadržé, in po takim djanji morebiti gospodarja persiliti mislijo, de bi jih iz službe spustil, imajo biti samovoljno kaznovani in k dopolnjenju svoje službe ojstro persiljeni.

Brez pervoljénja gospodarjeviga se ne smé noben pôsel ob nedeljah ali praznikih po kerčmah (oštarijah), plesiših, shodih i. t. d. klatiti; če je pa gospodar pôslu izhod pervolil, ima ob naročeni uri zopet domá biti.

Pôsel je dolžán, za njemu zaupane reči dober stati, in gospodarju vse izročiti, kader iz službe gré. Če je pa pôsel po svoji lenóbi ali zanikernosti kaj pogubil ali popačil, ima gospodarju škodo poverniti, in gospodar ima tudi pravico, svojo škodo od lona potegniti. Če pa pôsel kake samovoljne hude dela dopernaša, mora po ukazu strahovavnih bukev in po policijskih postavah kaznovan ali štrafan biti.

Tisti ljudje, ki pôslam k raznašanju, k tatvini, ali k drugimu malopridnimu zadržanju perložnost dajejo, imajo razun povernila škode, tudi še z ojstro kaznjo na životi pokorjeni biti.

De se pôslam perložnost k igranju za denarje odvzame, se imajo gosposkine služabniki, župani in persežni možje večkrat, posebno ob nedeljah ali praznikih, neprevidama v kerčme in druge zberališa podati, in v prepovedanih igrah zapazene igravce na znanje dati.

(Dalje sledí.)

Prošnja farmanov do sojiga fajmoštra.

(Dalje.)

Pa ravno pomanjkanje tacih mater in očetov, ki ne morejo brez jeze kaznovati — so djali — je spet ena nova stran, ktera bi vam šole priporočevati mogla, kër se kaznovanje otrók ne le veliko bolj po zasluženju, ampak tudi veliko previdniši, in brez nevarnosti zgodí. — Tudi pri nar večih pregrešenjih se tukej, kakor je to že po posebnih šolskih postavah prepovedano, zunej šibe nobeno drugo orodje v roke ne vzame; in tudi šiba se, kakor nar ojstrejši kazen, le po redkim in vselej s poprejšnim podučenjem rabi. Predenj namreč šolski učenik kakošno tako ojstrejši kazen kakimu šolarju nameni ali prisodi, je zavezan, njegovo zadolženje dobro preiskati, in šolskimu vladniku, to je, fajmoštru ali vodju povedati. In po tem še le, če tudi šolski vladnik takošno kazen za pravično in potrebno spozná, jo sme pričó njega ali pričó starišev, ako zraven priti hočejo ali morejo, nad otrokam spolniti. Navadno se tako kaznovanje tudi ne zgodí od šolskiga učenika samiga, kateri bi utegnil včasih, zlasti kader je on sam razžaljen bil, lahko preojster biti; ampak od kakiga družiga, kateri je od šolskiga vladnika v to odbran. Tokó so tedej šolske kazni, zraven tega, de so stopnji pregrešenja veliko bolj primerjene, tudi